

Stanisław Rakusa-Suszczewski

Polska Akademia Nauk
Zakład Biologii Antarktyki
02-141 Warszawa, ul. Ustrzycka 10

UROCZYŚĆCI ROCZNICY 20-LECIA ISTNIENIA NAUKOWEJ STACJI ANTARKTYCZNEJ PAN im. HENRYKA ARCTOWSKIEGO

26.02.1997 minęło 20 lat od daty podniesienia flagi narodowej w Antarktyce na polskiej Stacji im. Henryka Arctowskiego. Budowali ją cywilni i wojskowi specjaliści przyjęci do pracy w Instytucie Ekologii PAN, który tę pierwszą wyprawę zorganizował. Na wyspie Króla Jerzego podniesiono wtedy również flagi dwóch armatorów: „PLO” i „Dalmor”, których statki i załogi uczestniczyły w budowie stacji naukowej Polskiej Akademii Nauk.

Decyzją władz Polskiej Akademii Nauk dwudziesta rocznica tego wydarzenia, niosącego za sobą wiele konsekwencji nie tylko w sferze nauki, ale i polityki, była celebrowana 26 lutego b.r. na Zamku Królewskim w Warszawie, a zaproszenia do uczestnictwa podpisane przez Prezesa PAN rozesłało Biuro Prezydialne. W pięknej sali balowej gości powitał profesor dr Leszek Kuźnicki, przypominając inicjatywę i pierwsze decyzje sprzed wielu lat, w których osobiście uczestniczył.

Wystąpienie prof. dr Romualda Klekowskiego, inicjatora polskich biologicznych badań w Antarktyce, nawiązało do początków w roku 1968, kiedy to wysłano z Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego najpierw dwóch biologów, a później parosobowe zespoły, które uczestniczyły w radzieckich wyprawach antarktycznych. Uczono się również w amerykańskich wyprawach. Naukowcy z doświadczeniem, dobrze wykształceni, tworzyli w roku 1975/76 trzon kadry naukowej i kierowniczej Pierwszej Polskiej Samodzielnej Morskiej Wyprawy Naukowej do Antarktyki na statkach r/v „Profesor Siedlecki” i „Tazzar”, a rok później — wyprawy budującej stację H. Arctowskiego oraz wielu wypraw morskich w ramach międzynarodowych programów badawczych „BIO-MASS”.

Prof. dr Adam Urbanek, pierwszy przewodniczący Komitetu Badań Antarktycznych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, za którego kadencji Polska stała się pełnoprawnym członkiem spotkań konsultacyjnych państw Układu Antarktycznego i członkiem Badań Antarktycznych SCAR, w swoim wystąpieniu podkreślił międzynarodowe znaczenie stacji antarktycznej i nasze pierwsze kroki, w których pomoc ludzi doświadczonych, naukowców i polityków ze wschodu i zachodu była przez nas w tamtym okresie wykorzystana właściwie.

W kolejnym wystąpieniu prof. dr Stanisław Rakusa-Suszczewski komentował rysunki na folii słabo widoczne na ekranie sali balowej, nie przystosowanej do tego typu wystąpień. Zwrócił uwagę, że obecność w Układzie Antarktycz-

nym daje nam te same prawa co innym, bo obowiązuje w nim consensus. Liczba Polaków w Antarktyce nie wzrastała wykładniczo, przeszkadzały temu bowiem zawirowania ostatniego 20-lecia, które szczególnie w tej delikatnej materii jaką jest nauka czyniły spustoszenie — ale przetrwaliśmy. Liczba placówek i badaczy uczestniczących w wyprawach antarktycznych jest gwarantem, że kolejne pokolenia inteligencji będą lepiej wykształcone i dowiedzą się, np., że Aretos znaczy niedźwiedź i to jest północ, a Antarcos to jest naprzeciw, i to jest na południu, gdzie żyją pingwiny. Ze środków finansowych przeznaczonych przez KBN na działalność w Antarktyce, które w roku 1996 wynosiły 1,2 mln zł, blisko połowę kosztuje transport. „Gdybym był bogaty i władny — powiedział pół żartem — to bym zrezygnował z jednego samolotu myśliwskiego za 28 mln dolarów i za 50 lat obchodzilibyśmy 70-lecie stacji H. Arctowskiego, ale tak nie jest i tym się niepokoję. Stację H. Arctowskiego odwiedza rocznie ponad dwa tysiące turystów, jest to placówka naukowa PAN budząca ogromne zainteresowanie, to zaś zobowiązuje nas do jej odpowiedniego utrzymania”.

Prof. dr Krzysztof Jażdżewski mówił o edukacyjnej i wychowawczej roli stacji H. Arctowskiego podległej Zakładowi Biologii Antarktyki Polskiej Akademii Nauk, który organizuje coroczne wyprawy. Miarą wysiłku badawczego prawie wszystkich polskich Uniwersytetów, wielu placówek Polskiej Akademii Nauk i instytutów resortowych wysyłających swoich pracowników na Stację im. H. Arctowskiego jest liczba wykonanych przez nich prac magisterskich, doktorskich, habilitacyjnych, uzyskanych tytułów profesorskich. Poważny dorobek stanowią książki, artykuły popularne, prasowe, filmy, programy TV i wywiady radiowe, informacje w podręcznikach szkolnych i ustnie przekazywana tradycja w rodzinach paruset polskich polarników. Trudne warunki, w jakich przychodzi pracować w Antarktyce, hartują charaktery i łączą ludzi głębokimi przyjaźniami.

W przesłaniach od Komitetów zabrał głos obecny Przewodniczący Komitetu Badań Polarnych, prof. dr Krzysztof Birkenmajer, który sięgnął wstecz do historii i lat, kiedy otrzymaliśmy stację A. B. Dobrowolskiego od Związku Radzieckiego. Przewodniczący mówił o osiągnięciach w geologii i znaczącym dorobku różnych dyscyplin nauk o ziemi, których specjaliści dzięki Stacji im. H. Arctowskiego mieli możliwość prowadzenia badań w rejonie Południowych Sztetlandów.

Z dostojnych gości głos zabrał Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych prof. dr Aleksander Łuczak. W swoim wystąpieniu podkreślił znaczenie polityczne i naukowe Stacji im. H. Arctowskiego oraz potwierdził wolę KBN utrzymania stacji, jak również potrzebę jej modernizacji, na co zostaną przekazane odpowiednie środki finansowe.

Ekscelencja Pan Ambasador Krzysztof Śliwiński, w imieniu Pana Ministra Dariusza Rosatego, złożył oświadczenie o pełnym poparciu Ministerstwa Spraw Zagranicznych dla działalności Stacji im. H. Arctowskiego Polskiej

Akademii Nauk. MSZ popiera inicjatywę udostępnienia Stacji im. H. Arctowskiego dla rozwoju współpracy w Antarktyce z takimi krajami, jak Czechy i Węgry. W wystąpieniu Pana Ambasadora znalazł się również akcent osobisty, jego 40-letniej znajomości z profesorem Stanisławem Rakusa-Suszczewskim.

Miłym akcentem było rozdanie przez Prezesa Fundacji im. H. Arctowskiego, prof. dr Leszka Kuźnickiego, nagród dla studentów Politechniki Gdańskiej, gdzie na wydziale architektury u Pani Profesor Marii Stawickiej-Wałkowskiej zorganizowano konkurs na budynek nowej stacji antarktycznej. Prace konkursowe i ta raczej intelektualna przygoda wzbudziła duże zainteresowanie młodzieży akademickiej, a trzy pierwsze nagrody były dla nich sympatyczną niespodzianką.

Prof. dr Zygmunt Polański wręczył profesorowi Stanisławowi Rakusa-Suszczewskiemu przyznany przez Kapitułę Morskiego Instytutu Rybackiego w Gdyni Medal im. Kazimierza Demela za wybitne — jak powiedział — osiągnięcia w badaniach Antarktyki.

Prof. dr Edward Kołakowski wystąpił z przesłaniem od Akademii Rolniczej, a Pani profesor Anna Kołakowska (pierwsza Polka dwukrotnie zimująca w Antarktyce) w ciepłych słowach wspominała czas spędzony na Stacji im. H. Arctowskiego.

Prof. dr Jerzy Znosko w imieniu Zarządu Polskiej Akademii Umiejętności życzył tym, którzy organizują wyprawy i sprawują nad nimi przyjazną opiekę, aby sytuacje kryzysowe nie powtórzyły się, aby tempo i jakość uzyskiwanych wyników badawczych niezmiennie utrzymywała się na dotychczasowym poziomie i aby polskie badania polarne umacniały swą znaczącą pozycję w klubie krajów antarktycznych.

Sama obecność wysokiej rangi oficerów Marynarki Wojennej, w tym dowódców okrętów „Arctowski” i „Heweliusz”, które uczestniczyły w wyprawach antarktycznych Polskiej Akademii Nauk, była dowodem sympatii tej instytucji dla spraw polarnych i polarników, którym pomocy w różnej formie wielokrotnie udzielało Ministerstwo Obrony.

Nadeszły, adresowane do Prezesa Polskiej Akademii Nauk, przesłania od: Magnificencji Rektorów: Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu — prof. dr Stefana Junga, Uniwersytetu Łódzkiego — prof. dr Stanisława Liszewskiego, Uniwersytetu Gdańskiego — prof. dr Marcina Plińskiego, odczytane przez Niego osobiście. Wszystkie one zawierały uznanie dla dotychczasowych osiągnięć i życzenia dla organizatorów i badaczy. Nadeszły również życzenia ze Stacji im. H. Arctowskiego od aktualnego kierownika XXI Wyprawy. Serdeczne życzenia nadesłało Towarzystwo Wspomagania stacji im. H. Arctowskiego działające na Florydzie oraz kierownictwo Rosyjskiej Wyprawy Antarktycznej w Instytucie Badań Arktycznych i Antarktycznych. Życzenia przesłali koledzy z zaprzyjaźnionych instytutów krajowych, w tym Instytutu Oceanologii PAN i Szkoły im. H. Arctowskiego.

Po zakończeniu części oficjalnej goście zostali zaproszeni na tradycyjną lampkę wina do sali Skarbca, gdzie Zakład Biologii Antarktyki PAN organi-

zował wystawę plakatów naukowych ilustrujących aktualne zainteresowania naukowe ośrodków krajowych badaniami w Antarktyce oraz wystawę zdjęć przyrodniczych z Antarktyki autorstwa Kazimierza Sierakowskiego. Zainteresowanie wzbudziły też rysunki i modele stacji wykonane przez studentów Politechniki Gdańskiej.

Redakcja *Poznaj Świat* zorganizowała konferencję prasową sponsorując: wydanie kaset video, informacji na dyskietkach, edycję specjalnego numeru *Poznaj Świat* z mapami Szetlandów Południowych i Zatoki Admiralicji będącymi rezultatem polskich prac kartograficznych.

Dwugodzinna, sprawnie zorganizowana impreza zyskała powszechną sympatię jej uczestników.

Krzysztof Birkenmajer

Polska Akademia Nauk

Instytut Nauk Geologicznych

31-002 Kraków, ul. Senacka 1

JUBILEUSZ 20-LECIA NAUKOWEJ STACJI ANTARKTYCZNEJ PAN im. H. ARCTOWSKIEGO (1977–1997)*

W dniu dzisiejszym mija 20 lat od otwarcia przez kierownika wyprawy prof. Stanisława Rakusę-Suszczewskiego Stacji Naukowej PAN w Zatoce Admiralicji na Wyspie Króla Jerzego w Antarktyce Zachodniej. Stacji, która nosi imię Henryka Arctowskiego — profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, znakomitego uczonego, geologa i geofizyka, uznanego przez badaczy brytyjskich za „ojca geologii antarktycznej”.

Arctowski był kierownikiem naukowym wyprawy do Antarktyki zachodniej na statku „Belgica”, dowodzonym przez por. Adriana de Giralche de Gomery, w latach 1897–1899. Stulecie uczestnictwa w tej wyprawie dwóch Polaków — Henryka Arctowskiego i Antoniego Bolesława Dobrowolskiego — wyprawie, która była pierwszą międzynarodową wyprawą badawczą wysłaną na Antarktydę, będziemy obchodzić w roku przyszłym.

Stacja im. H. Arctowskiego jest drugą polską stacją antarktyczną. Pierwsza została otwarta przez delegata Prezydium PAN prof. Stefana Zbigniewa Różyckiego w styczniu 1959 r., w czasie pierwszej polskiej wyprawy antarktycznej (1958/1959) do Oazy Bungera w Antarktydzie Wschodniej, kierowanej

* Przemówienie przewodniczącego Komitetu Badań Polarnych przy Prezydium PAN na uroczystości jubileuszowej w Warszawie w dn. 26.02.1997 r.